

Rašto užuomazgas Senojoje Europoje pirmiausia liudija savarankiškai abstraktūs ženklai (V, X ir Y), atsiradę vėlyvajame paleolite, kurie vėliau buvo jungiami į meandrus (ornamentus), ir piešiniai ant uolų (pirmiau etruskų, o vėliau ir gotų piktogramos arba runos; rūna – gotų k. reiškia paslaptį). Tokiais abstrakčiais ženklais išmargintos archeologinių kasinėjimų metu rastos deivių statulėlės ir įvairios paskirties indai (dažniausiai sakraliniai). Iš panašių ženklų yra sudarytas Egėjo jūros areale vartotas Kretos ir Kipro raštas (II a. pr. Kr.), kuris su menkais niuansais yra lygiai toks pat kaip Senosios Europos raštas (išnykęs apie 4300–4000 m. pr. Kr.). M. Gimbutienė teigia, kad senosios Europos raštas yra toks pat skiemeninis (silabinis) kaip ir klasikinis Kipro raštas, kuris taip pat buvo skiemeninis (silabinis), o juos abu lyginant, matyti tik tam tikras kai kurių pavienių rašmenų detalių skirtumas. Senesnis už klasikinį silabinį Kipro raštą yra Senosios Europos raštas, kuris buvo vartotas apie 6000–5300 m. pr. Kr., o klasikinis silabinis Kipro raštas tiesiog perėmė Senosios Europos rašto tradicijas. Skiemeninio rašto ženklas (rašmuo) atitinka skiemens pavadinimą, iš čia ir skiemeninio (silabinio) rašto pavadinimas.

Tokie abstraktūs ženklai, kuriais išraižytos deivių statulėlės, yra ornamento užuomazgos, kurios davė pradžia atsirasti ornamentikai, o vėliau ir raštui. Viena ornamentikos rūšių yra dar ir dabar lietuvių moterų audžiamos juostos, kurių piešinys, arba ornamentas, yra kaip tik ir sudarytas iš įvairių abstrakčių rašmenų ženklų (V, X ir Y) arba jų detalių. Be minėtų abstrakčių rašmenų ženklų, juostų ornamentą sudaro į kairę ir į dešinę pasvirę šepetėlio formos rašmenys (atitinka skiemeninio rašto ke ir se skiemenis), zigzagai (atitinka skiemeninio rašto mi skiemenį), stilizuotą moters atvaizdą primenantys pusrombiai (atitinka skiemeninio rašto ma, me, ku ir wa skiemenis), kurie ilgainiui virto į rombus, laužtinė vingiuota linija, iš kraštų aprėmintas tiesiomis linijomis (atitinka skiemeninio rašto ne skiemenį), ir kitokie rašto ženklai, kurie sudėlioti įvairiomis grupėmis ir išdėstyti eilute sudaro ornamentą. Taigi yra glaudus ryšys tarp skiemeninio Senosios Europos rašto ir ornamento, iki šiol išlikusio lietuviškose juostose. Tokių iš konkrečių rašmenų sudaryto ornamento užuomazgų yra ant M. Gimbutienės tyrinėtų statulėlių. Panašus ornamentas, vėliau tobulintas, buvo naudojamas audžiant juostas, ir liko kaip liaudies meno elementas – puošybos detalė agrarinėje kultūroje, kurios paveldas buvo perduodamas iš kartos į kartą. Užmiršus konkrečius skiemeninio rašto ženklus ir kartu jų reikšmes intensyviai kintant gyvenimui, toks rašmenų iš sudarytas ornamentas įgavo meninę funkciją. Juostų audimas ir yra kaip tik iš kartos į kartą perduodama baltiškos kultūros dalis, dar ir dabar gyvuojanti Lietuvoje, kurią galima apibūdinti kaip savotišką ornamento ryšį (meno) su grafiniu raštu (mokslu).

M. Gimbutienės knygoje „Senoji Europa“ yra pateikta ir kasinėjimų metu rasta Rasto madona

(deivė), ant kurios šonų išraižyti pavieniai ženklai, o ant nugaros yra aiški rašto ženklų juosta. Ką reiškia Rasto madonos pavadinimas? Manysčiau, kad jis yra sietinas su žodžiu rastas (raštas). O daiktavardis rastas akivaizdžiai yra sietinas su veiksmažodžiu rasti (paslaptį (runą) reikia rasti, atrasti), o įvairuojant priebalsėms susidarius pučiamųjų priebalsių s, š porai, su š priebalse atsirado ir daiktavardis raštas, iš kurio pridėjus priesagą –y– padarytas veiksmažodis rašyti. Taigi su rastas (raštas) susijęs rasti (rašti – rašyti). Lietuvių kalboje žodis raštas turi net 8 reikšmes (DLKŽ, 2000). Siejant su šio teksto pagrindine mintimi, reikėtų išskirti dvi žodžio raštas reikšmes: 1. Kalbą žyminčių ženklų sistema. 2. Audinio, medienos, akmens, odos, ledo ir kitokios medžiagos piešinys, marginys. Taigi antrosios reikšmės prasmė galėjo būti pirminė, davusi pagrindą atsirasti šiame tekste nurodytai rašmenų reikšmės (1) prasmei, kuri buvusi užmiršta, bet išliko kaip liudijimas, kad per tradiciją, audžiant juostas, buvo tęsiama ir ilgus amžius palaikoma antroji prasmė.

Taigi Senosios Europos skiemeninio (silabinio) rašto gyvavimą būtų galima sieti su agrarine baltų kultūra. Ilgą laiką be rašto gyvavusi šnekamoji kalba ilgainiui buvo užrašyta silabiniu (skiemeniniu) raštu pirmiausia, nes tą liudija išlikusi tradicija audžiamose juostose vartoti silabinio rašto rašmenų simbolius. Vėliau ši kalba buvo užrašyta ir rašmenų raštu, nes tą liudija gotų kalba, kurioje yra daug iš lietuvių kalbos joje likusių žodžių. Kadangi seniausia gyva pasaulio kalba yra laikoma lietuvių kalba, galima daryti prielaidą, kad lietuvių kalba buvo pirmoji kalba, užrašyta skiemeniniu (silabiniu) raštu (atsirado apie 6000–5300 m. pr. Kr., vadinasi baltų kultūra galėjo gyvuoti gerokai anksčiau). Skiemeninis (silabinis) raštas sunyko ir buvo užmirštas apie 4300–4000 m. pr. Kr., o pirmoji skiemeninė kalba, galėjo būti lietuvių kalba dar ir dėl to, kad ji visada buvo paprastų žmonių (liaudies) kalba, nes ja kalbėta tada, kai dar nebuvo miestų, tik gyvenvietės – kaimų bendruomenės. Ant šios kalbos pagrindo atsirado kitos skiemeninės kalbos: lotynų, graikų ir gotų kalbos, kurios nebuvo agrarinės kalbos. Jose yra likę daug lietuvių kalbos pėdsakų, ypač gotų kalboje. Tų lietuvių kalbos pėdsakų yra ir hebrajų kalboje, ir sanskrite bei įvairiose indoiranėnų kalbose, kuriose daugiausia sutampa skaičių nuo dviejų iki devynių pavadinimai ir kurie yra panašūs arba visai atitinka lietuvių kalbos skaičių pavadinimus. Palyginti jaunos yra anglų (V a. po Kr.) ir vokiečių (VI a. po Kr.) kalbos, į kurias yra nuėję kai kurie lietuvių kalbos žodžiai arba tik žodžių kamienai. Manau, kad į vokiečių kalbą daugelis lietuvių kalbos žodžių yra nuėję per gotų (I–V a. po Kr.) kalbą, kuri palyginus minimų kalbų gyvavimo laikotarpius, yra senesnė už vokiečių kalbą (VI a. po Kr.).

Lietuvių kalbos pėdsakai bendrojoje Europos kultūroje iškyla įvairiais pavidalais, iš kurių seniausias, manau, yra rašto sąsaja su kita rašto rūšimi – ornamentu, kuris yra viena iš lietuvių papročių dalių. Antra, lietuvių kalba istoriniais laikais galėjo turėti ir piktografinį (runų) raštą, nes tą liudija gotų kalba, kurios abėcėlė yra mišri, sudaryta iš 27 raidžių, kurių 19 ar 20 paimta iš graikų, 5 ar 6 modifikuotos iš lotynų, o likusios – iš runų rašto.

Pranciška Regina Liubertaitė